



ÅR 70 HISTORIKERN SOM BYTTE SIDA

JOSEFUS
JERUSALEM

Hur stor del har jag i detta?

Josefus tittade ut över Jerusalems röda gator. Även härifrån kunde han se sina judiska bröders förvridna kroppar. De var många, låg i högar utmed husfasaderna. Röken sved i lungorna och den söta lukten av bränt kött fick det att vända sig i magen. Josefus tryckte en linneduk mot näsan och kämpade mot illamåendet. Än hördes skrik av smärta och jämmer från dem vars blod fortfarande pulserade ut över de trånga grändernas runda kullerstenar. De romerska soldaterna visade ingen nåd. Deras fötter klättrade över berg av lik under jakten på flyende barn, kvinnor och gamla. Ingen skulle komma undan och blodet flöt i en aldrig sinande ström längs Guds stads gator.

Hur väl kände han inte den staden? Hur många gånger hade han inte lekt kurragömma i dess gränder, med handen i sin mors insupit alla dofter från stånden som sålde kryddor,

frukt och nyslaktat kött. Blivit nypt i fingret efter att ha stoppat in det genom spjälorna i kacklande hönors burar. Med ett stygn i hjärtat mindes han hur han sprickfärdig av stolthet burit sin första offergåva i famnen på väg mot templet. Lammet hade varit lockigt och vitt och tittat på honom med stora, förtröstansfulla ögon. Välbehaglig inför Gud, så sa man, var röken som steg mot himlen från altarets alla offer.

Också nu steg rök från tempelplatsen. Svart bolmade den upp ur det judiska templet och lade sig som ett sorgedok över solen. Men tempelberget glödde, rött och ilsket. Elden slukade allt i dess väg och lågorna slog upp mot himlen. Josefus vände sig bort. Han förmådde inte se mer. Inte de livlösa kropparna som kunde räknas i tusental, inte staden full av minnen, våldtagen och skändad. Men själv behövde han inte frukta. Han stod på betryggande avstånd. Handen vilade inte längre förtröstansfullt i moderns, utan i fiendens. Ingen romersk soldat skulle sticka sitt svärd i Josefus hjärta.

ROMARNA HADE alltid varit fienden. De hade funnits i landet långt innan Josefus såg dagens ljus. Ockupationsmakten hade utgjort en dov fond till det judiska livet i Jerusalem – alltid närvarande men inte alltid något man tänkte på. Josefus hade levt gott. Han var son till en präst av Levi stam, av förnäm börd och med tillgång till all kunskap han kunde önska. Han och storebror Matthias fick studera språk och kultur, lärde sig Toran utantill och fick lyssna till de främsta lärarna bland sitt folk. Det var sannerligen inte alla förunnat. Men Josefus hade längtat efter mer. Hans egen stad hade börjat kännas trång. Templet i all sin skönhet var inte tillräckligt för att mätta hans hunger. Han ville se världen.

Fängslandet av några judiska präster blev Josefus biljett till det stora äventyret. För att förhandla om prästernas fri-

het för han västerut, till Rom och kejsar Nero och rakt in i den förhatliga fiendens högkvarter. Men han, som i hela sitt liv så förundrats över Jerusalems skönhet, drabbades av den stora staden – denna kokande, myllrande kittel av folk från världens alla hörn. Av marmortemplen och pelarsalarna, de vackra kläderna, rikedomen och det sofistikerade folket med en kultur så annorlunda och fascinerande jämfört med allt han upplevt trettioåriga liv. Josefus njöt, och han längtade inte hem. Fienden som han och hans vänryggen på hemkvarter började bli ner spottat bakom ma i barndomens en vän. Att vara en del av det romerska imperiet, detta stora, mäktiga rike med sin förfining och en krigsmakt långt starkare än alla andra folks, var kanske inte det värsta som kunde hända hans judiska folk?



JOSEFUS HADE sedan barnsben drillats i sitt folks historia. Liksom sin far och hans far före honom, så långt tillbaka någon kunde minnas, hade han fått ta del av berättelsen om hur Herren kallat kaldén Abraham att lämna sitt land och sitt folk för att bege sig till det land som Herren skulle visa honom – det land som flöt av mjölk och honung och som blivit Abrahams efterkommandes arvedel. Josefus hade besökt hans grav. I Hebron, den uråldriga staden två dagsresor söder om Jerusalem i vilken de sandgula husen klättrade tätt utmed soldränkta kullar, vilade kvarlevorna av den man som blivit det judiska folkets anfader. Abraham, liksom hans fru Sara och deras ende son Isak som Sara fött på sin ålders höst, låg begravda där tillsammans med Isaks fru Rebecka, deras son Jakob och en av hans

hustrur. I staden ekade minnet av det judiska folkets märkliga historia. De som från att ha varit en familj av boskapsskötare som slagit upp sina tält bland Kaanans berg blivit ett stort folk som förslavats i Egypten. Och så befrielsen många generationer senare, då Herren själv slog Faraos land med plågor och räddade Abrahams, Isaks och Jakobs barn, Israels folk. Till dem gav Herren budorden och lagen, prästerskapet och offertjänsten. Och landet. Det välsignade landet. Landet de kämpat för. Blött sitt blod för. Om och om igen försvarat, bebyggt, planterat och älskat. Förts bort ifrån och vänt åter till. Det landet.

UNDER HELA Josefus liv hade han hört viskningar om upproret som skulle komma. Hur Herren än en gång skulle göra som han gjort i forna dagar: befria sitt folk från dess förtryckare, från invaderande folk. Romarna skulle slås ner, det var bara en fråga om tid, och uppror följde på uppror i väntan på det slutliga slaget. Under tiden fortsatte romerska soldater att patrullera gatorna. Det judiska livet fortlöpte så gott det gick. Men folket plågades av att deras interna angelägenheter, sådant som rörde relationen mellan dem och deras Gud, ytterst sett styrdes av hedningar som inte hade någon insikt i Mose lag och inte alls förstod sig på – eller brydde sig om – den judiska kulturen. I judarnas hjärtan bodde övertygelsen om att även Gud tyckte att allt detta var fel och att det smeds himmelska planer på att vända upp och ner på spelplanen. Romarna skulle bort.

Levande var också de storslagnaberättelserna om hur Judas Mackabaios, prästsonen som levttvåhundra år tidigare, lett ett uppror mot dåtidens grekiska övermakt som i sin iver att befästa sitt herravälde försökte tvinga judarna att ge upp sin tro, sin kultur och sin Gud. Att bli precis som alla andra folk. Men

Gud var nådefull. Efter många och långa strider var Jerusalem befriat från det grekiska förtrycket. Ett eget judiskt rike upprättat.

Friheten blev dock kortvarit. Knappt hundra år senare hade greker ersatts av framvällande romerska arméer. Vem skulle Gud använda för att frälsa sitt folk den här gången?

I ROM HADE det ljuva livet skymt sikten för Josefus. Han förstod det när han åter satte sina fötter på hemlandsjord. Tveksamt hade han lämnat det kejserliga hovet bakom sig, men när han till sist återvände till Jerusalem väcktes han: han mindes vem han var. En jude av Levi stam, en israelit bland israeliter som Gud planterat i det här landet.

När han såg templet mindes han bönerna han memorerat som barn och ritualerna som skulle utföras exakt som de alltid utförts, generation efter generation. Men det var inte bara historia och traditioner. Det var liv. När han gick längs stadens gator mindes han hur stenarna känts mot hans fötter som barn. Han hörde sitt språk talas av männen i gathörnen, skrattas av de lekande barnen. I Rom fanns inga minnen. Där fanns ingen barndom, inga bortgångna släktingars gravar och ingen Gud som kallat honom sin.

Israels folk var i Eretz Israel för att Gud ville det, det var Josefus övertygad om. Visst hade Herren slagit dem, men han hade förbundit dem också. Han hade låtit dem föras bort, men också fört dem tillbaka. Han hade tillåtit Salomos storslagna tempel att slås i spillror när babylonierna intog Jerusalem, men han hade hjälpt dem bygga ett nytt igen. I femhundra år hade det judiska folket tillbett och offrat, levt och andats, i sitt andra tempel. Det hade varit deras stora skatt: platsen där Herren bodde. Det andra templet var slående vackert, men det var inte skönheten som var dess

största förtjänst. Det var något annat. Templet var navet som formade ett folk. Det gav en identitet. Det var det judiska livets hjärta. Josefus hade insett det, och känt kallelsen. Precis som prästsonen Mackabaios på sin tid skulle Josefus göra vad han kunde för att befria Guds folk från romarnas förtryck. Kanske var tiden inne för den tid att komma som profeten Jeremia talat om för så länge sedan. En tid av frid och frihet för Israel, då Herren än en gång satte en kung av Davids ätt på Israels tron. Det var en framtid värd att kämpa för.

Så Josefus hade gått med i den judiska motståndsrörelsen. Snart var han officer och ansvarig för Galileens försvar. Det var ett stort uppdrag, men han var född till ledare. Folket följde honom och han kunde se hoppet glänsa likt feber i deras ögon. Men storheten hos de judiska förebilderna han gärna ville efterlikna var omöjlig att leva upp till. Precis som kung David på sin tid med mod och förtröstan kämpat mot jätten Goliat och vunnit, behövde Josefus kämpa mot sin tids jätte: romarriket. Uppdraget krävde en ledare av Davids kaliber. Men Josefus var ingen David. Ingen frälsare.

Han slet för att bygga upp en armé som kunde försvara Galileen mot den romerske generalen Vespasianus som, med sin tränade här i ryggen, fått i uppgift av kejsaren att krossa varje spår av judiskt uppror – en gång för alla. Josefus uppgift var inte enkel. I Galileen fanns bara ett fåtal stora städer med naturligt försvar i form av starka stadsmurar eller fördelaktig placering på en höjd, däremot by efter by med bönder illa skickade för strid. Trots Josefus lidelsefulla anföranden och trots människornas frihetstörst valde många av bönderna att ställa sig utanför upproret. Med hackan i åkern och skräck i hjärtat såg de Vespasianus och hans son Titus legioner marschera förbi – en framvällande våg av död och förödelse. Barmhärtigt nog

lämnade soldaterna dem i fred. I stället inriktade de sin fulla kraft mot de byar som valt en annan väg. Upprorets väg. Josefus väg.

VILKA STEG HADE lett honom hit? Josefus såg ner på sina fötter, smutsiga av vägarnas damm. Han var inte en av dem som kämpade innanför Jerusalems murar den här dagen, han stod levande utanför.

”Kom. Plåga dig inte mer. Judarna har själva dragit det här blodbadet över sig.” Titus lade en hand på Josefus axel, ville leda honom in i sitt tält så att han slapp ifrån eländet. Som om att slippa se skulle hjälpa. Lukten berättade allt.

”Ni kunde ha lämnat templet. Ni behövde inte förstöra det.”

”Sant.” Vespasianus son lyfte blicken mot himlen och betraktade röken som färgade en blå himmel grå. ”Det var ett vackert tempel, för att vara tillägnat en osynlig gud.” Han log snett. ”Jag beordrade släckning så snart jag upptäckte branden. Tanken var aldrig att förstöra det. Det var en olyckshändelse, men elden spred sig. Templet gick inte att rädda.”

Josefus nickade. Kanske var ”en olyckshändelse” svaret också på hans fråga. Det han gjort var åtminstone inget han planerat.

FÖR VESPASIANUS och hans väl-drillade armé hade Galileens upproriska byar inte varit någon större utmaning. De hade arbetat sig igenom området systematiskt, intagit by efter by likt en hord av gräshoppor som inte lämnade något liv kvar efter sig. Egentligen var deras seger inget som borde ha förvånat någon. Ändå hade förstås hoppet funnits där. Hoppet bodde i den judiska identiteten, hade inpräntats i själ och hjärta under århundraden av pesachmåltider och purimhögtider. Hoppet om räddning och seger med Guds hjälp.

Nu uteblev både räddning och seger. Men inte motstånd. Josefus hade varit en del av det.

På en ås uppe i Golanhöjderna låg Gamla, en stad omgiven av djupa stup i tre väderstreck. Endast en smal landremsa behövde försvaras och Josefus mobiliserade, utrustade, tränade. Gamlas stadspört förstärktes. Sten, stock och murbruk. Svetten flödade under solens hetta, sömnen flydde nattens timmar.

När anfallet kom var judarna redo. Deras bågskyttar fällde vana krigare, stenblock nedvältrade från murkrönen krossade soldaters liv och rustning. Det blev kostsamt för romarna, men till slut var krigsmaskineriet igenom. Stormakten vann. Soldaterna strömmade in i staden, adrenalinstinna och törstiga på hämnd. Det blev en massaker. De flesta av Gamlas judar föll för romersk hand, resten föstes mot branten. Åt vilket håll de än såg var döden enda utväg. Bakom dem romerska svärd, framför dem några korta sekunders frihet innan mötet med vassa klippor. En efter en valde de friheten, och därmed var striden om regionens starkaste fäste över.

Men Josefus hade inte varit på plats i Gamla när staden föll. Sida vid sida med sina judiska bröder hade han kämpat innanför murarna i sin hemstad Jotapata. General Titus stod utanför med murbräckor, styrka och uthållighet. Och så en sommardag, när flugor surrade kring svettiga kroppar och törsten rev och förtvivlan vann, tog han sig igenom. Invasionen var ett faktum.

Runt Josefus föll barndomsvänner. Män han studerat Toran tillsammans med. Män som trott och hoppats som han.

”Josefus! De får inte få tag på dig!” Den unge mannen hade dragit i Josefus arm. ”Du gör mer nytta levande än död. Kom!”

Josefus visste att det var sant. Som en av ledarna för upproret var han högvilt för ockupationsmakten och hans död

skulle vara ett stort bakslag för judarna. Blod och svärd och vrål och strid. Han lämnade frontlinjen bakom sig och sprang genom Jotapatas välkända gator. Tillsammans med ett fyrtiotal andra jotapataner som liksom han själv ännu ägde livet tog han sin tillflykt till en grotta i närheten. Handen som inte längre stred skakade av vandan över att ha lämnat. Och samtidigt: Åh, denna lättnad över att ha undkommit svärdet!

Männen grät och andades tillsammans i grottans dunkel tills insikten landade i deras hjärtan: de fördröjde bara det oundvikliga. Jotapata hade fallit och kryllade av fiender. Och aldrig, aldrig att de frivilligt skulle ge sina liv i fiendens hand.

Vilket var värst i Guds ögon, att dö för egen hand eller låta någon annan göra jobbet? Josefus övertygade dem om att det var bäst att låta lotten avgöra vem som skulle dödas härnäst tills endast en man återstod. Den mannen blev han själv.

Att fyrtio judiska män skulle undkomma hade framstått otroligt. Men en? Kanske var självmord inte Josefus enda val. Kanske var drömmen, den som framträtt så tydligt för honom häromnatten, sänd av Gud – en dörröppnare ut ur fångelsehålans mörker precis som för Josef en gång?

Josefus kom inte långt. Snart var han satt i kedjor, bevakad av Titus soldater. Som fiende till kejsaren skulle han förlora sitt liv inför densamma; hans död bli en förlustelse för Nero. Ändå var han tacksam. Han levde, och han hade hopp. I grottan, när man efter man segnat ner i stoftet i förtröstan på att döden var att föredra framför romarna, hade Josefus insett att livet var en gåva. Han skulle göra allt han kunde för att behålla den.

”**DU ÄR JOSEFUS**, alltså?” Det hade varit mer ett konstaterande än en fråga. Josefus nickade och hade vågat sig på att se den romerske generalen i ögonen. Blicken var genomträn-

gande och intelligent. Vespasianus såg ut som en man som visste att han kunde få allt han ville, en man med makt.

”Jag har hört att du har något att berätta för mig. Nå, låt höra.”

Josefus fuktade läpparna. Nu skulle han kasta sin tärning.

”Ärade Vespasianus. Du har tänkt sända mig till kejsar Nero, men jag måste fråga: varför? Du kommer att bli kejsare, Vespasianus. Du och din son efter dig.”

Vespasianus höjde på ögonbrynen, men sa inget.

”Du, Ceasar, kommer bli herre, inte bara över mig utan över land och hav och hela mänskligheten. Talar jag osanning om att jag fått detta budskap från Herren Gud förtjänar jag att straffas mycket hårdare än vad som nu är tänkt.”

Om Vespasianus trott honom? Säkert inte först. Generalen hade skickat ut honom ur rummet med en loj viftning med handen. Men till Nero blev Josefus inte sänd. Kanske höll hans profetia honom vid liv, eller om det var det faktum att han besatt ovärderlig kunskap om judarnas försvarsstrategier. Dessutom visste han hur judarna tänkte, kände de kulturella egenheter som guidar en människas övertygelser och handlingar. Han kunde tolka språk och signaler. Men att överrätta denna kunskap till romarna var att vända sina judiska bröder ryggen. Priset för liv var svek. Josefus hade betalat det priset.

DET KÄNDES som en evighet, den tid Josefus tillbringat i Titus belägringsläger utanför Jerusalem. Månader av väntan. Men Titus hade tålamod och ingen brådska. Han visste att staden förr eller senare skulle bli hans.

Josefus klev in i Titus tält och tog emot bågaren som den nytillträdde kejsarens son räckte fram. Hur många gånger de senaste månaderna hade de inte suttit här, samtalat och

drömt? Jämngamla, beresta och högutbildade båda två hade de haft mycket att tala om. Josefus tid i bojor var förbi, för tid kan göra mycket med både människor och situationer. Fiender kan bli vänner. Generaler kan bli kejsare.

När Titus först anlant till Jerusalem hade han låtit placera ut romerska soldater runt hela staden. Om någon ville gå in genom portarna gick det bra, men alla vägar ut stängdes. Josefus hade sett judiska bågskyttnar patrullera stadsmuren, redo att försvara Jerusalem mot varje anfall. Men Titus anföll inte. Han väntade.

”När maten tar slut och svälten regerar i människors magar, då är min tid kommen”, hade han sagt, och tagit ett bett av ett grillat kycklingben.

Tiden gick och staden fylldes av folk, blev en kokande kittel av inbördes stridigheter. Saduccéer, fariséer och seloter, alla hade egna idéer om hur man bäst skulle förhålla sig till romarna. Josefus kände så väl till de olika falangerna, hur de så länge han kunde minnas aldrig kommit överens om någonting av vikt. Hur skulle dessa grupperingar kunna enas om en gemensam strategi för att försvara Jerusalem?

För Titus kunde han berätta om saduccéerna, den grupp judar som mer än övriga såg fördelar med att hålla sig väl med romarna. De argumenterade helt säkert för att förhandla. Om fariséerna, som tänkte precis tvärtom. Den nit med vilken de försökte hålla Torans alla renhetsbud, bland dem påbudet om att inte beblanda sig med icke-judar, trumfades alla positiva vinster med politiska relationer. Om seloterna som ansåg striden med romarna oundviklig och menade att ju förr den blev av dess bättre. Och så fanns förstas herodianerna, esséerna och ... Det var nog bara Gud själv som kunde hålla reda på alla dessa grupperingar.

Titus hade skakat på huvudet och undrat hur ett folk som



Jag kan redan höra folkets jubel,
 fortsatte han och blundade, som om han såg
 allt framför sig. När jag körs in genom
 Porta Triumphalis av mitt fyrsjätte, med
 Lagerkrans på huvudet och zurgurtoga.
 Och ruset genom folkhoyen när de får se
 fångarna, skatterna, guldet - ah, det
 fanns mycket guld i ert tempel! Sen där
 yvannade Eusstaken kommer bli något att
 visa upp för romarna. Har du sett ett
 triumftåg någon gång, Josefus?



inte lyckades hålla sams ens när fienden belägrade dem, alls kunde överleva i fredstid.

Det var inte utan att Josefus undrade detsamma.

I takt med att svälten blev större i staden ställde de romerska soldaterna till med allt fler festmåltider utanför murarna. Förföriska dofter av grillat kött letade sig in genom portar, över stadsmurar och fram till förtvivlade näsor. Desperata hade människor nattetid försökt smyga ut ur staden i jakt på mat, eller kanske frihet. De tillfångatogs och korsfästes inför ögonen på murens patrullerande kämpar. Rad efter rad av kors restes. Också träden togs i bruk, de stod ju redan där fast förankrade i den torra jorden och dög till att spika upp judar på. Kropparna blev bara fler. Josefus tyckte att det vilade en konstant doft av förruttelse runt staden. Någon strid blev det däremot inte. Det fanns uppenbarligen fortfarande mat i staden.

Men en morgon hade Jerusalems invånare vaknat till nyheten att deras matlager brunnit upp. Seloterna hade tröttnat på att vänta. De ville strid nu, och uppenbarligen hade de kommit till samma slutsats som Titus: när maten tog slut, då väntade striden. Därför hade de tänt sina facklor och låtit brödsäden, allt judarna hade kvar att äta, gå upp i rök.

General Titus mottog denna oväntade gåva från det judiska motståndet med förundran, och tackade gudarna som givit detta egendomliga folk i hans hand.

Slutet på den judiska hungersommaren kom kort därefter - den nionde i månaden Av. Roms murbräckor tog sig till slut igenom Jerusalems murar och på Titus befallning vällde de romerska soldaterna in i staden. Josefus såg solen blänka i deras dragna svärd och inget kunde hindra tårarna att flöda över hans kinder. Han hörde jämret stiga från staden, skrik av ångest, förlust och smärta. De som försökte försvara sin

stad och sitt tempel gav allt de hade, både liv och blod, men armarna som lyfte svärden var svaga av hunger.

Det blev en massaker – på frihetstörstande upprorsmän och på vanliga män, kvinnor och barn. När Josefus såg den ändlösa raden av krigsfångar släpas ut genom stadens portar och lågorna från sin barndoms, ungdoms, ja, sitt livs tempel slunga sig mot himlen, var det något som gick sönder inom honom. En epok tog slut. Det judiska liv som levts här – bönerna och offren, vallfärderna till de stora högtiderna i Jerusalem av vanligt folk från byar och städer i Israel och judar från hela världen – det skulle upphöra. När facklan kastades in i judarnas heliga tempel förstördes mer än en helgedom. Navet för judiskt liv var sönderslaget, och kanske skulle det aldrig byggas upp igen. Kanske var detta slutet. För hur skulle hans folk överleva ett så hårt slag som detta?

”**DU FÖLJER MED** mig till Rom”, sa Titus och lutade sig tillbaka i stolen och sträckte armarna över huvudet i en avslappnad gest. ”Efter åratal i den här dammiga avkroken blir det en välbehövlig kvalitetshöjning.”

”Jag kan redan höra folkets jubel”, fortsatte han och blundade, som om han såg allt framför sig. ”När jag körs in genom Porta Triumphalis av mitt fyrspann, med lagerkrans på huvudet och purpurtoaga. Och suset genom folkhopen när de får se fångarna, skatterna, guldets – åh, det fanns mycket guld i ert tempel! Den där sjuarmade ljusstaken kommer bli något att visa upp för romarna. Har du sett ett triumftåg någon gång, Josefus?”

Josefus skakade på huvudet. Han kände sig underligt tom. Dagens seger skulle helt säkert firas stort i Rom, som i ett slag blivit hela den judiska nationens skatter rikare. Judarna däremot, de som överlevt, skulle skingras över hela det

romerska riket. Förslavas. Med Jerusalems fall föll allt. Ingen judisk kung skulle finnas mer, inget politiskt inflytande. Inget tempel där de kunde offra och sona sina synder. Allt försvann i ett hav av eld och blod. Skulle den judiska nationen, hans folks tro och kultur, inom några generationer ha gått samma öde till mötes?

“Hur stor del har jag i detta?”

Den frågan skulle Josefus aldrig få veta svaret på. **D**

FAKTA

Templets förstörelse och det judiska folkets uppkomst

ÄVEN OM Josefus vände sitt eget folk ryggen har vi honom att tacka för de målande beskrivningarna av det judiska upproret, Jerusalems fall, Templets förstörelse och de kommande årens händelseutveckling. Förvisso är vi också i händerna på Josefus historie-skrivning, och hans beskrivningar kan inte alltid prövas mot andra källor.

Det skulle lika gärna ha kunnat bli de sista kapitlen i judarnas historia som Josefus beskrev. Historien är full av folk som inte överlevde, folk som försvann. I Bibeln nämns en lång rad folk, vissa av dem oövervinnliga i sin tid, som i dag bara utgör ett kapitel i historieboken. Babylonierna, assyrierna, hettiterna, amoreerna, kanaanerna, ammoniterna, moabiterna, filistéerna – de tillhör alla folk och kulturer som inte överlevde.

Ett folk som däremot överlevde var hebreerna, israeliterna, judarna – tre olika namn på ett och samma folk. Att det judiska folket fortfarande finns som ett unikt och eget folk beror inte på brist på försök att förgöra dem. Tvärtom är det sannolikt det folk i världshistorien som upplevt mest förföljelse. Många gånger riktades förföljelsen direkt mot deras judiska identitet; inte mot vad de gjorde eller vilka resurser de hade, utan mot vilka de var.

DET ÄR INTE utan grund att judarnas traditionella påskläsning slår fast: "I varje generation reser de sig mot oss för att omintetgöra oss." Judarna kan dra en linje ända från Faraos över 3000 år sedan till Hitler och ända till våra dagars antisemiter i Iran, Hamas och Hizbollah för att visa påståendets trovärdighet.

Vad kan förklara det judiska folket överlevnad? Traditionen från den judiska påskmåltiden fortsätter: "Men den Helige, välsignad vare Han, räddar oss från deras hand." Det är närapå omöjligt att försöka förklara det judiska folket utan dess tro. Tron på honom som de senare ska lära känna som Israels Gud finns med från första stund, vilket för oss till Abrahams kallelse i Första Mosebok 12, för ungefär 4000 år sedan.

Gud väljer en man, Abram som han då hette, och säger att han vill göra honom till ett folk och ge dem ett land. Han gör detta för att de ska bli en välsignelse för alla folk. Från första stund kopplas alltså detta folk till Guds planer för alla världens folk.

I rabbinsk judendom finns ett uttryck som på många sätt sammanfattar kallelsen till Abraham, om än med en karaktäristisk rabbinsk twist (se år 220 och år 500). Uttrycket tonar ner



Harcipit voluptat. Ihillatint offic to dionet fugit, omnis quam untibust, intureris as alit lam eum nonem cum rem rest perion pre, ipsam, volese volum il eaqui tem aut

Israels Gud. Samtidigt utgör de en central del av förbundet mellan Gud och Israel, och det är detta förbund som enligt judisk tro gör att Gud gång på gång "räddar oss från deras hand".

den universella aspekten och ger Toran en central plats: Am Israel – Torat Israel – Eretz Israel. Israels folk – Israels Tora – Israels land. Dessa tre utgör kärnan för det judiska folkets självförståelse och identitet som ofrånkomligen är kopplad till

TANAKH, ELLER DEN hebreiska Bibeln med samma innehåll som kristna kallar Gamla testamentet, beskriver hur det judiska folkets kultur formas genom dramatiska händelser där Gud griper in på olika sätt. Genom Mose blir judarna givna ett detaljerat ram-

verk att försöka leva utifrån, där allt relaterar till Gud. Tabernaklet och senare templet blev centrum för folkets tillbedjan och existens som folk. Profeternas uppdrag blir i hög utsträckning att förhindra Israel att vända Gud ryggen, genom att "bli som alla andra". De bär också bud om att det en dag ska komma en person som ska vara smord av Gud, Messias, en av Davids söner som en dag ska förgöra Israels fiender och ställa allt till rätta.

DEN ASSYRISKA och babyloniska fångenskapen och den första förstörelsen av templet i Jerusalem är enligt profeterna ett resultat av att en stor del av befolkningen vänt sig till andra gudar. Men förbundets Gud lovade också att föra dem tillbaka från Babylon till deras eget land. När vi är framme vid början av vår tideräkning är folket tillbaka i landet. Templet är återuppbyggt och på nytt finns det gudstro i landet.

Men Israel är under romersk ockupation, skattetrycket är enormt, livet är svårt och längtan efter en messiansk förlösare blir till ett desperat rop. Somliga skrider till verket och ett antal personer träder fram och utger sig för att vara den smorde, Messias. Det slår fel gång på gång.

SPRITT ÖVER hela Israel finns grekisk-romerska städer med all dåtidens prakt och glans. Breda stenlagda marknadsgator med pelargångar på båda sidor, stora romerska teatrar, romerska bad, fontäner och hippodromer. Tempel, avgudadyrkan och statyer. Även Jerusalem är präglad av hellenismen. Men samtidigt tronar det judiska templet över allt annat. Jerusalem är först och främst judarnas stad, den ende Gudens stad.


Harcipit voluptat. Ihillatint offic to dionet fugit, omnis quam untibust, intureris as alit lam eum nonem cum rem rest perion pre, ipsam, volese volum il eaqui tem

Det är under dessa omständigheter världens mest kända jude, Jesus från Nasaret, träder fram. Tusentals judar tror att han är Messias. Han förkastas däremot av majoriteten av den judiska eliten. Trots det är det hans efterföljare som kommer att forma en av inriktningarna som reser sig ur ruinerna efter det förstörda templet. Den andra inriktningen är vad som kan kallas rabbinsk judendom, och det är denna som kommer att forma judendomen som vi känner den i dag.

Övertygelsen om att de var ett folk som stod i förbund med den ende sanne Guden, och att de därför var bärare av en kallelse som ibland definierades enbart nationellt och ibland mer universellt, är en viktig förklaring



till folkets överlevnad. Samma relation till Israels Gud har också varit orsak till mycket av förföljelsen mot dem. Israels barns historia kan därför bäst förstås i relation till Israels Gud även om en stor del av dagens judar är sekulära.

Genom att förstå historien om judarnas ursprung kan vi ta oss an den stora berättelsen om hur de, mot alla odds, är Folket som överlevde. 



MER OM ÅR 70

KÄLLHÄNVISNING & LITTERATUR

Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel

PODCAST & YOUTUBE



Ta del av **Folket som Överlevde** och både lyssna och se när Simon Holst och Roar Sørensen undervisar, samtalar och berättar om händelserna från år 70. Scanna QR-koden här intill för att ta dig direkt till sidan om detta avsnitt där du kan ta del av länkar, filmer, material och mer information.



ÅR 70 | Templets förstörelse och det judiska folkets uppkomst





ÅR 135 RABBINEN SOM UTSAG MESSIAS

RABBI AKIVA
JUDEEN

Rabbi Akiva rättade till sjalen, blundade och lyfte sina händer mot himlen. ”Hör Israel! Herren vår Gud, Herren är en. Och du ska älska Herren din Gud av hela ditt hjärta och av hela din själ och av hela din kraft.”

Han tystnade och sänkte händerna. Pojkarna såg förväntansfullt på honom. Trots att solen som nu kikade fram genom molnslöjorna måste bränna deras huvuden lika svårt som hans, rörde sig ingen ur fläcken. Det var som om de inte ville gå miste om ett enda ord, inte en enda sekund. Deras ögon hängde vid hans läppar. Det här var dyrbara, hemliga stunder som kunde kosta dem alla både liv och frihet. Men de kom. Där var Elazar och Shmuel, Yochanan och Natan. De lydde Herren och trotsade makten, och Akivas hjärta svällde av stolthet. Vid hans fötter satt en ung generation, ett uppväxande släkte, och de törstade efter Guds ord och lagar. Än fanns hopp för Israel.

”Mina barn, minns ni vad Mose sa till folket precis innan han fick gå hem till Herren?”

Elazar höjde sin hand. Rabbi Akiva nickade.

”Han höll fram liv och lycka eller död och olycka för dem. Om de lyssnade till Herren Guds bud skulle de få leva.”

”Du minns rätt, Elazar. Men vad är liv? Vad är lycka? Ni vet att kejsar Hadrianus har förbjudit oss att studera våra heliga skrifter, att lyda Guds bud att omskära våra pojkar och hålla sabbaten. Ändå sitter vi här nu, ni och jag, och gör just det. Blir vi upptäckta ...”

Pojkarna skruvade sig där de satt, någon kastade en blick över axeln. Hotet var verkligt.

Akiva knäppte händerna i knät och lutade sig framåt. Han visste att han strax skulle fånga deras uppmärksamhet igen.

”Det var en gång en räv.” Han log när han såg hur det glittrade till i pojkarnas ögon. De älskade hans berättelser. ”Räven spatserade utmed en flod, när han lade märke till några fiskar som snabbt, snabbt simmade fram och tillbaka i vattnet. ’Vad flyr ni från?’ frågade räven, och fiskarna svarade: ’Från näten som människorna har lagt ut för oss.’ Men varför kommer ni inte upp på torra land i stället?’ Vi kan leva tillsammans här’, sa räven. Men fiskarna svarade: ’Sägs det inte att du är det klokaste bland djur? Du är inte klok, men dåraktig! Om vi i vår rätta livsmiljö har anledning att vara rädda för våra liv, hur mycket mer skulle vi inte frukta en miljö som garanterat leder till vår död!’”

”Detsamma gäller oss”, sa rabbi Akiva och såg från den ene till den andre. ”Trots kejsarens dödsstraff hängande över var och en som blir påkommen med att studera Toran, sitter vi här och lyssnar till Guds ord. Varför? För att detta är en handling om vilken Mose vid samma tillfälle säger: ’Detta betyder liv och lång levnad för dig.’ Slutar vi lyssna till och följa

Herrens ord, då, mina barn, då är det garanterat slut med Israels barn. Vi är Herrens, och utan Herren är vi inte mer. Hur många nät kejsaren än lägger ut kan vi inte rädda oss genom att lämna vattnet. Utan Guds ord kommer vi flämta och dö som fiskar på land.”

RABBI AKIVA samlade ihop bokrullarna och sopade undan spåren efter pojkarna som medan de lyssnat gjort anteckningar i sanden. Visste de som redan i så ung ålder fick lära sig följa Herrens lag? Själv hade han lärt sig läsa och skriva först i vuxen ålder, och några studier i Toran hade han inte fått som barn. Faktum var att han inte ens var född jude. Hans familj var konvertiter, och även om han – likt kung David – umgåtts med Herren under stjärnorna ute på ängarna, var det judiska religiösa livet inget han engagerat sig i.



Akiva såg ner på sina händer, lena och mjuka efter årtal av studier och bön. Annat hade det varit när han var ung. Herdestaven hade han fått fatta redan som pojke, och väder, vind och hårt arbete hade gjort hans händer sträva och starka. Den fräna doften av får hade varit hans parfym och ingen, nej ingen, hade förstått vad den förmögna Rachel sett hos honom – en smutsig, fattig, olärd fåraherde. För hans skull hade hennes far drivit henne på porten och rasande lovat att aldrig ge henne så mycket som en kopparskärv så länge hon förblev den oduglige Akivas hustru. Ändå hade hon älskat honom. Och hon hade manat honom att läsa, till och med uppmuntrat honom att resa ifrån henne och barnen för att kunna studera för de allra främsta rabbinerna. I tjugofyra år hade han studerat Toran. Hunnit bli både gammal och grå.

Men rabbi hade han blivit, somliga menade den största på långa tider.

Akiva skakade på huvudet åt sådana tankar. Folket ropade efter ledare, någon som kunde föra deras talan nu när det varken hade tempel eller kung. Sanhedrin var försvagat; Jerusalems fall hade åderlåt it prästerskapet på både makt och medlemmar. En mansålder efter templets förstörelse var judarna vilsna får som behövde en herde. Hur levde man som jude utan ett tempel att offra i, utan en plats att fira högtiderna på? Akiva var en herde, och han hade erfarenhet av att leda får till grönbete. Kunde han hjälpa sina bröder skulle han göra det.

”RABBI, TROR DU vi kan slå oss fria från romarna och få tillbaka vårt rike?”

”I Guds tid, Elazar. I Guds tid. När han sänder oss sin messias.”

”Men rabbi, måste vi inte försöka? Ska vi bara sitta här stilla och be våra böner, eller ska vi be och strida – som Gideon!”

”Är du kallad som Gideon, min son? Har Gud sagt ’Herren är med dig, du tappre stridsman?’”

”Inte jag, rabbi, men ... Tänk om någon annan är?” Elazar stirrade ner på den lilla högen sand han skrapat ihop med sandalen innan han sneglade på Akiva igen. ”Den där Shimon Ben Kosiba, vad tror du om honom? Han är stark. Och modig. Och en massa folk följer honom. Kanske har Gud kallat honom?”

Akiva suckade tungt. Om pojken bara anat hur ofta han grubblat över den frågan. Det hade varit lättare förr när han haft rabbi Yoshua Ben Hananiah att ta rygg på. Hananiah, en fridens man som alltid framhöll fredens väg framför våldets. Som trodde på att förhandla med fienden för att nå största

möjliga frihet för Israels barn. Samtala, bygga relationer. Kanske byggde hans tro på fredens väg på erfarenheten av hur det fungerat tidigare, då när judarna haft visst självstyre trots romersk överhöghet. Men tiden såg annorlunda ut nu. Kejsar Hadrianus var inte lika öppen för förhandling och kompromisser som hans föregångare varit. Hadrianus trodde på ett rike, ett folk, en kultur, ett språk – det var kittet som skulle hålla samman hans enorma rike. Och för det projektet ansågs judarna, som vägrade tillbe romerska gudar, som höll sig för sig själva och inte ens kunde tänka sig att äta samma mat som romare, som skadedjur. Ett hot mot sammanhållningen och den romerska freden. Så han förbjöd dem att göra allt det som gjorde dem annorlunda. Men hur skulle judarna kunna annat än att fortsätta? Gav de efter för kejsarens krav skulle de försvinna in i glömskan.

”Vissa kallar honom Bar Kochba, rabbi. Stjärnans son.”

Åh, nog var han en stjärna alltid! Akiva hade sett honom, lyssnat när han eldat på massorna med sina ord. Det var svårt att inte ryckas med. Han brann för frihet med den allra hetaste glöd, hans röst mullrade som åskan och han var stark nog att slita upp ett cederträd från hästryggen – åtminstone påstod folk det. Säkert var att Shimon Ben Kosiba var imponerande och kompromisslös, och han samlade judiska män runt sig i tiotusental. Och han vann många segrar, vann över de påstått oövervinnerliga. Han anföll när fienden inte var beredd, attackerade när soldaterna lagt sig att vila för natten. Han lade sig i bakhåll och gillrade fällor och gav kejsar Hadrianus så stor huvudvärk att allt fler judar började tro att Goliat kunde besegras.

Men var Ben Kosibas väg Guds väg? Var blodet och stridens väg Herrens?

”Jag vet inte, Elazar. Jag vet faktiskt inte vad jag ska tro.”

Och Akiva böjde sitt huvud i bön om vishet, som så många gånger förut.

”GENERAL JULIUS Severus? Den Severus som är posterad i Britannien?”

”Ja, rabbi, den Severus. Han landsteg i Ceasarea för någon dag sedan. Han kom inte ensam.”

Akiva ville inte frukta, ändå skakade han. Skinnpungen gled ur hans händer och silvermynten den förvarade trillade ut över golvet. Namnet som var präglat på deras blanka yta blängde förebrående upp mot honom. Shimon. Akiva böjde sig ner och plockade upp dem, ett efter ett. Med tummen smekte han bilden av drömmen, av templet de hoppades kunna resa igen.

Kanske var det Bar Kochbas tal om det nya templet han ville bygga när Jerusalem var befriat som slutligen öppnat Akivas ögon. Den kvällen hade han suttit i oljelampans sken och studerat Toran, som så många gånger förr. Han läste om Bileam, profetlymmeln som åtagit sig att för pengar förbanna Israel men som inte kunnat annat än välsigna, och plötsligt stod något där som han aldrig sett förut. ”En stjärna stiger fram ur Jakob, en spira höjer sig ur Israel.” Med rusande puls läste Akiva orden igen, ord han memorerat men förstod först då. Svettpärlor trängde fram på pannan, tårar av glädje skynde sikten. Han torkade bort dem med baksidan av handen och läste fortsättningen. Stjärnan skulle krossa och slå ner fienden, och Israel skulle göra mäktiga ting. Ja, det måste vara så! Äntligen var tiden inne. Gud hade rest upp sin messias – Stjärnans son, Bar Kochba – för att befria sitt folk från förtryckarna, och återupprätta riket åt Israel!

Akiva hade känt sig som ung på nytt, full av hopp och trosvishet. Hans övertygelse svepte med sig massorna. Folket

lyssnade på honom, rabbi Akiva, den gamle, den kloke, och de slöt upp kring sin stjärna – i hundratusental. Tillsammans med honom hade de erövrat byar och städer, befriat Jerusalem och Judéen och drivit romarna hela vägen till Syrien. Bar Kochba var nasi, prins, och Israel hade återtagit sin frihet.

▲

Rabbi! Oh rabbi! De är fler än sanden på stranden! Jag såg dem, det kommer fler hela tiden!” Elazars blick var vild, och skräck hade gjort hans svarta hår lockigt av svett.

▲

Rabbi Akiva rycktes tillbaka till nuet av ett otåligt bultande på porten. Han stoppade tillbaka mynten i skinnpungen, dem Bar Kochba låtit prägla och stolt förkunnat att kejsaren i Rom aldrig kunde kräva någon på skatt av, kastade den ifrån sig på bordet och gick fram till dörren. Ett underligt lugn lägrade sig inom honom. Om Gud stred för Israel spelade det ingen roll om Severus stod i Ceasarea med aldrig så många romerska legioner. Han sköt regeln åt sidan och drog upp porten.

”Rabbi! Oh rabbi! De är fler än sanden på stranden! Jag såg dem, det kommer fler hela tiden!” Elazars blick var vild, och skräck hade gjort hans svarta hår lockigt av svett. ”Kejsar Hadrianus har gett befallning om seger till varje pris och jag såg med egna ögon, tiotusen och åter tiotusen solda...”

”Besinna dig pojke! Trodde du att Hadrianus skulle rulla tummarna och stilla se på när judarna bryter sig loss från

hans romerska rike och sätter ett exempel för andra folk att följa? Nej, han skickar det bästa han har. Men Herren har gett oss Bar Kochba, glöm inte det. Friheten kommer kosta, men nu är tid för bön, strid och förtröstan!”

Elazar sänkte sitt huvud.

”Rabbi. Tänk om det kostar våra liv?”

Akiva lade handen på den unge mannens axel. Han förstod. Frihetens pris var en tung börda att bära för en som knappt börjat leva.

”Bara det liv som är värt att dö för är värt att leva, Elazar.”

DÖDEN. BUNDEN till händer och fötter valde han inte längre själv sin väg. Om de valt döden åt honom, var det dit han tvingades gå. Förneka Herren, tillbe Jupiter, förkasta Toran? Det vore att dö en bittrare död än den de tänkt ut åt honom!

Akiva kunde inte skyla sin nakenhet. Som en gammal skrynklig man, lika naken som han en gång trätt in i världen, var han utlämnad åt hyenan som stod lutad över honom med en plågares kniv i handen. Akiva tog ett djupt andetag. Han fäste sitt hjärta vid orden som skulle hålla hans själ vid liv. Hör, Israel! Herren vår Gud, Herren är en.

Det hade inte kommit som en överraskning att de tog honom till fånga. Han visste att han bröt kejsarens lag genom att fortsätta undervisa ur Toran, och han hade gjort det mycket medvetet. När Severus och hans legioner bit för bit ätit sig tillbaka in i landet hade Akiva ställts inför två val: att gå emot allt han någonsin förkunnat och låta sig kuvas av rädslan, eller fortsätta lyda Gud.

Stå mot hud och kött som blöder. Smärtan sköljde över honom som en våg. Beslutet vacklade inte. Akiva blundade och fortsatte sin bön. Hör, Israel! Knivens egg flådde skinnet från hans kropp. Bit för bit. Som Severus arméer skövlade landet

skövlades också hans kropp. Blödde, tömdes på judiskt liv. Men Herrens ord sa att den som höll hans bud skulle få leva. Må Israel leva! Herren vår Gud, Herren är en.

Genom smärta hade han fötts till livet, genom smärta fick han gå. Men han fick nåden att i dödens stund älska Herren sin Gud av hela sitt hjärta och av hela sin själ och av hela sin kraft, och för det fröjdades han.

ELAZAR FÖLL PÅ knä i hippodromens grus, platsen där hans rabbi fått avsluta sitt liv. Vinden bar med sig en svag doft av hav, en ljum, salt smekning av den stora blå famn som snart skulle föra honom långt härifrån. Hans mor väntade i skuggan. Detta sista avsked var hans, och tårarna strömmade nerför hans kinder när han böjde sitt huvud och vilade pannan mot Ceasareas sandvita sten.

”Jag kommer aldrig glömma dig, rabbi. Vart livet än tar mig aldrig glömma det du lärde mig.” Han log genom tårarna.

”Jag är en fisk, rabbi, och måste leva i vattnet. Du sa det, och jag tror det. Men mor säger att havet är stort, och kanske finns färre nät som vill fånga oss någon annanstans. Sedan du dog ...”

Rösten bröts och Elazar drog häftigt efter andan.

”Vi stred modigt, rabbi, men Roms hand blev oss övermäktig. Judeen föll, Galileen, Jerusalem. Det var en massaker. Hundratals byar jämnades med marken, nästan inget levande lämnades kvar. Vårt Eretz Israel, landet som en gång flöt av mjölk och honung, är inget annat än en gravplats!”

Elazar kunde se dem framför sig, drivorna av livlösa kroppar. De vänliga marknadstanterna som brukat ge honom en klapp på kinden och en persika i handen. Män vars ögon inte längre såg. Barndomsvännerna. Sorgen skar i bröstet

när han tänkte på allt som gått förlorat. Först templet, jämnat med marken, då när hans farfar varit ung. Vilset hade de sökt nya sätt att tillbe Herren, men de hade åtminstone varit kvar i landet. Men nu. Hadrianus hade inte visat någon nåd. Deras döda, från norr till söder, kunde räknas i hundratusental, men Hadrianus lät inte nöja sig. Han skulle radera till och med minnet av det talrika folk som tills nyligen befolkade landet.

”Bar Kochba retirerade från Jerusalem till Beitar med sina män, omgrupperade, försökte hitta en väg att slå tillbaka. Vi hoppade in i det sista på ett under. Men han är död, rabbi. Död. Och upproret dog med honom. Det var som om luften gick ur oss, vi hade ju trott, vi ville ju tro ...”

Fotsteg i gruset och en mjuk hand på hans axel.

”Elazar. Vi behöver gå. Skeppet väntar.” Hon viskade, trots att de var en-samma här. De sista åren hade gjort henne nästan osynlig. Skygg, mager. Han kramade hennes hand.

”Strax, mor. Jag kommer alldeles strax.”

Han grep om det varma gruset med fingrarna. Jorden som fött honom och som han snart skulle lämna för alltid. Men han såg ingen annan väg. Hadrianus hade förvandlat hans land till oigenkännlighet.

”Vet du vad han kallar Jerusalem? Aelia Capitolina! Som om ett namnbyte kunde radera Guds Jerusalem ur historien. Och på tempelplatsen bygger han ett tempel – åt Jupiter! Jag är glad att du slapp se det, rabbi. Han brände Toran där, och i askan tillbad han sin hednagud. Jag hade inte ens velat gå dit om jag så fått, men judar får inte längre ens komma i närheten av Jerusalem. Inte Judeen heller. Vi ska bort. Allt ska bort! Inte ens landet får ha kvar sitt namn.”

Elazar drämde näven i marken.

”Israel, Herrens ögonsten, ska heta Palestina. Syriska

Palestina! Och det bara av en enda anledning: För att Hadrianus riktigt ska kunna gnugga in vårt nederlag i såren. Goliat vann! Filistéerna fick landet! Herren ska straffa honom!”

Ilskan kokade i hans blod. Hadrianus visste vad han gjorde när han valde att namnge landet efter Israels ärkefiende. Men ilskan tjänade inget till, inte nu.

Han ställde sig upp och borstade bort sanden från knäna. Mor väntade. Framtiden väntade.

”Farväl, min rabbi. Jag vill att du ska veta detta: Du lärde mig väl. Jag ska alltid välja livet. Vart jag än går ska jag älska Herren min Gud, vandra på hans vägar och hålla hans bud. Och jag litar på att Herren en dag, än en gång, ska utvälja Israel och låta oss få ro i vårt eget land. Herren är trofast.”

Så vände han sig bort, gick till sin mor och fattade hennes hand. Vattnet glittrade i Ceasareas hamn, och havet som bredde ut sig framför dem var stort.

”Gör jag mig en boning ytterst i havet, ska också där din hand leda mig, och din högra hand hålla mig, Herre”, mumlade han. ”Välsignat vare Herrens, Israels Guds, namn.” **ד**

FAKTA

Bar Kochba. Det stora upproret.

DET FATALA nederlaget år 70, templets förstörelse och fördrivningen av judar – ofta sålda som slavar – från landet hade trots allt inte lyckats tömma Eretz Israel på dess judiska befolkning. Och det hade definitivt inte släckt tron på en messiansk frälsare som skulle återupprätta riket åt Israel. Medan den kvarvarande befolkningen kämpade under en hård romersk ockupation, samtidigt som den försökte att förstå sin egen relation till Gud nu när platsen Han hade utvalt åt sig själv låg i ruiner, hölls tron på ett mirakulöst gudomligt ingripande vid liv.

Upproren bland judar i Egypten, Cypern och Kyrene under kejsar Trajanus mellan åren 115–117 hade även spritt sig till Judeen. Det var troligtvis främst romarnas religiösa intolerans och dåliga behandling av judarna som utlöste dessa uppror, men tron på att Israels Gud skulle gripa in som han gjort så många gånger förr, var alltid en faktor. Upprorsmännens vålds-användning, som beskrevs grafiskt om än inte helt objektivt av den romerske historikern Dio Cassius, överträffades till slut av de romerska legionerna som brutalt satte stopp för upproret.

DE JUDISKA religiösa ledarna drev inte på den messianska förväntan som låg i luften. Tvärtom hördes stadigt flera röster som försökte tona ner dessa. Den fariseiska traditionen hade blivit stärkt till följd av templets förstörelse då saddukéer och präster förlorade sin maktbas och i hög grad blev irrelevanta. Fariséerna var dock inga politiska revolutionärer; deras fokus låg på att noggrant utföra buden dag efter dag. Revolutionära messianska tendenser var ett orosmoment som försvårade efterlevnad av Mose lag.

Därför var det bland vanligt folk som Shimon Ben Kosibas budskap först slog rot. Det var också dessa som mest av alla fick känna av den romerska ockupationen in på livet. Dels genom landreformerna romarna införde där stora landegendomar framtogs judarna, dels genom de tunga skatter som ålades befolkningen.

Likväl är det osannolikt att ett nytt judiskt uppror hade brutit ut om inte Hadrianus genomfört sitt program för att skapa en homogen kultur i hela romarriket. För en religion som var annorlunda jämfört med alla andra, som den romerske historikern Tacitus korrekt beskrivit judendomen, är detta slags religiösa intolerans något judarna alltid har rest sig upp mot.

HISTORIKER ÄR oeniga om huruvida det var Hadrianus planer på att återuppbygga Jerusalem som en hednisk stad full av avguda-

Harcipit voluptat. Ihillatint offic to dionet fugit, omnis quam untibust, intureris as alit lam eum nonem cum rem rest perion pre, ipsam, volese volum il eaqui tem aut vellorest molorios qui sum veliqui utatquis



tempel som utlöste Bar Kochba-upproret år 132 eller om det var upproret som utlöste en sådan vrede hos Hadrianus att han valde att "avjudaisera" Jerusalem. Men en tilltagande del arkeologiska fynd tyder på att Hadrianus byggprogram i Jerusalem startade före upproret. Möjligen var det en kombination där beslutet att återuppbygga ett hedniskt Jerusalem blev än mer fastslaget i efterdyningarna av upproret och ledde till både namnförändringar och till att judarna blev utestängda från staden.

Efter att upproret krossats år 135, fick staden namnet Aelia Capitolina och regionen – som tidigare kallades Judeen – fick namnet Syriska Palestina. Namnet Palestina hade använts informellt av grekerna sedan 500-talet före Kristus, men nu var första gången det blev det officiella namnet och första gången det fick definierade gränser. Under århundradena som

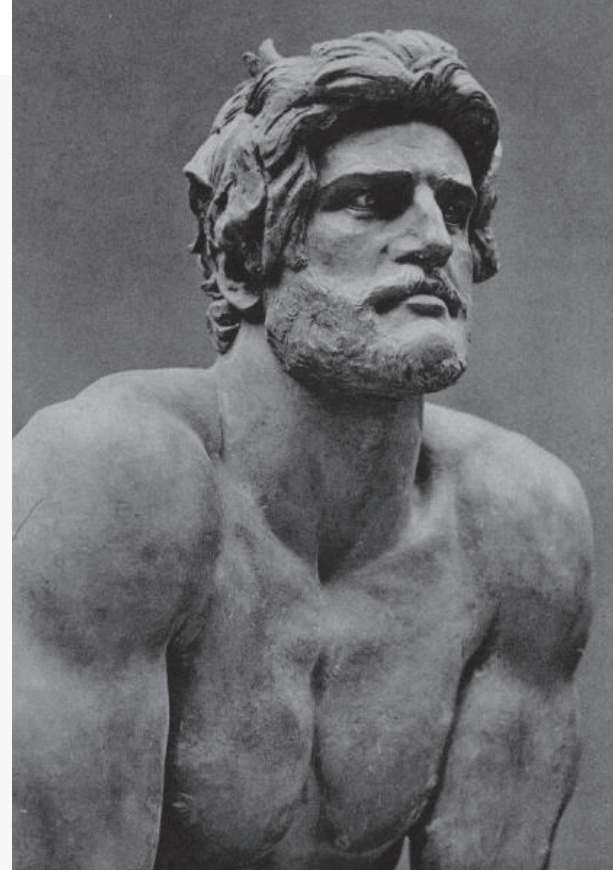
följde togs namnet Palestina under långa tider ur bruk och området blev oftast sett som en del av Syrien. Namnet dyker trots det upp här och där i historiska källor, men det var först under det brittiska Palestinamandatet (1920–1948) som det åter blev det officiella namnet.

BAR KOCHBA samlade efter hand en stor armé; rabbiniska källor säger 400 000 man, men det är troligtvis en överdrift. Att han valde gerilla-metoder som krigföring pekar på att hans armé var betydligt mindre. Oavsett vilket lyckades han befria Jerusalem och driva de oförberedda romarna, som därtill var upptagna på annat håll, så långt bort som till Syrien. Det skulle ta tre år innan romarna hade samlat sig.

Romarnas hämnd blev som vanligt skoningslös. Sakta men säkert tog de tillbaka territorier och efterlämnade ödeläggelse och död. När Beitar, Bar Kochbas sista fästning, föll var så många som 580 000 judar dödade, fyrtio fästningar och 985 byar lagda i grus, allt enligt Dio Cassius.

ENLIGT TALMUD ska Rabbi Akiva till slut ha utropat Shimon Ben Kosiba som messias under namnet Simon Bar Kochba – Stjärnans son. Det verkar däremot inte som om Shimon själv såg sig som messias. Papyrusbrev funna på 1960-talet i grottor vid Döda havet visar att han signerade sina brev med Shimon Ben Kosiba. Detsamma gäller mynt som han präglade som

Harcipit voluptat. Ihillatint offic to dionet fugit, omnis quam untibust, intureris as alit lam eum nonem cum rem rest



en del i frihetskampen. Här kallades han också nasi, prins, en vanlig titel för en judisk härskare vid denna tid.

Efter Bar Kochba skulle det ta 1813 år innan nästa judiska nasi tog sin boning i Jerusalem; Chaim Weizmann blev 1948 den moderna staten Israels första president, på hebreiska *Nasi Israel*. **D**

Harcipit voluptat. Ihillatint offic to dionet fugit, omnis quam untibust, intureris as alit lam eum nonem cum rem rest



MER OM ÅR 70

KÄLLHÄNVISNING & LITTERATUR

- Författare, 2019
Bokens titel
- Författare, 2019
Bokens titel
- Författare, 2019
Bokens titel
- Författare, 2019
Bokens titel
- Författare, 2019
Bokens titel
- Författare, 2019
Bokens titel

PODCAST & YOUTUBE



Ta del av **Folket som Överlevde** och både lyssna och se när Simon Holst och Roar Sørensen undervisar, samtalar och berättar om händelserna från år 70. Scanna QR-koden här intill för att ta dig direkt till sidan om detta avsnitt där du kan ta del av länkar, filmer, material och mer information.



ÅR 70 | Templets förstörelse och det judiska folkets uppkomst





ÅR 1917 KEMISTEN SOM BLEV ISRAELS FÖRSTE PRESIDENT

CHAIM WEIZMANN
MANCHESTER

Professor Weizmann, Storbritannien är dig stort tack skyldig för din enastående insats. Vad kan vi göra för att belöna dig?”

Chaim Weizmann visste att hans upptäckt hade spelat en avgörande roll. Utan hans biokemiskt framställda aceton hade inte sprängämnet kordit kunnat produceras och artilleripjäserna och skjutvapnen hade tystnat. Tyskland och Österrike-Ungern, och Osmanska riket, hade tvivelsutan fått övertaget.

Ammunitionsministern, en stram brittisk gentleman med stålgrå blick och mustasch så yvig att den täckte hela överläppen, gav verkligen ett intryck av att vara lättad. Kriget var inte över, men krigslyckan hade vänt. Chaim skakade på huvudet innan han svarade.

”Herr minister, jag önskar ingenting för mig personligen. Det har varit en ära att kunna hjälpa mitt land. Men vad jag verkligen skulle vilja är att ni gör något för mitt folk.”

David Lloyd George sträckte fram handen. Inga löften gavs, men önsknigen var framförd. Året efter blev ammunition-sministern krigsminister, för att ännu senare samma år bli premiärminister. Till sin utrikesminister utnämnde han sir Arthur Balfour, en man som Chaim lärt känna redan 1906, bara något år efter att han flyttat till öriket i havet – centrum för världens mäktigaste stormakt. Nu, elva år senare, var cirkeln på väg att slutas.

EGENTLIGEN HADE han varit på väg mot denna stund i hela sitt liv. Så här i efterhand gick det lättare att se. Alla vägval han gjort, framgångarna, kontakterna han skapat – allt hade visat sig vara bitar i det pussel som lett fram till denna avgörande punkt, bitar som tillsammans skapade den bild av framtiden som han nu tyckte sig kunna skönja.

Det hade varit en lång resa. Chaim Weizmann visste vad det ville säga att vara en fattig, trångbodd jude i Tjerta os-edlosti, ryska imperiets judetillåtna bosättningsområde. Av femton barn till en timmerförsäljare var han det tredje, i en tid då judehatet grasserade och pogromer avlöste varandra och tanken på hemlandet, det förlovade landet, lockade allt fler. Också Chaim var lockad, men även om han gick med i Hovevei Zion redan flera år innan han gått ut skolan var inte hans väg att plöja ner sitt liv i en av Palestinas åkrar. Ett framtida judiskt hemland skulle behöva mer än jordbrukare.

Han tänkte på det ibland, när han studerade kemiska formler och experimenterade med vätskor och gaser i laboratorier på universitet i Genève. Visst behövdes nybyggare, män och kvinnor med händerna i jorden, precis som Hovevei Zion förespråkade. Visst behövdes också politiskt engagemang, internationella överenskommelser och stormakters välvilliga inställning, precis som den karismatiske Theodor

Herzl arbetade för. Men ett land behövde också högutbildat folk, det behövde ingenjörer, lärare, intellektuella, statsmän. Kanske kunde han med sin akademiska erfarenhet bidra till detta, så småningom.

För engagemanget för sionismen hade han inte lämnat bakom sig i Ryssland. Han hade missat den historiska första sionistkongressen i Basel – den som på allvar satt sionismen på den världspolitiska kartan. Det grämde honom lite, men efter det hade han deltagit varje gång. Så också vid kongressen 1903, Herzls sista.

Chaim skulle aldrig glömma desperationen med vilken Herzl talat om nödvändigheten av att få till stånd ett judiskt hemland. Var det inte uppenbart att det nu bara måste ske? De östeuropeiska judarna måste räddas undan döden! Glöden med vilken han talat hade hämtat syre ur den fasansfulla pogromen i mol-daviska staden Kishinev, den som brutit ut under de ryskortodoxas påskdagsfirande och pågått i tre dagar utan att några myndigheter ingripit. 49 judar mördades, många hundra kvinnor våldtogs och allt på grund av den eviga lögnen om att judarna bakade in mänskligt blod i sitt matza. Hur var det möjligt att de kunde tro att ett osyrat bröd på bara vatten och mjöl bakades med blod? Fördomarna, okunnigheten och dumheten var total! Och judiska liv värderades till noll och ingenting.

Delegater från Kishinev hade varit på plats under kongressen, liksom mängder av andra ryska judar till vilka Chaim själv räknade sig. Men när Herzl hade presenterat det förslag han mottagit från den brittiske utrikesministern – det som Herzl sa var det största genombrottet för sionismen någon



Chaim Weizmann

sin – sa de ryska judarna nej. Trots pogromen. Trots rädslan och förtvivlan. Trots den brittiska stormaktens gentila erbjudande om att upplåta mark åt judarna i brittiska protektoratet Östafrika. Ingen ville till Uganda.

”En judisk koloni i Uganda skulle vara dödsstöten för sionismen!”

Chaim var mer än villig att stämma in i Alexander Marmoreks kritik. Faktum var att hela den ryska delegationen reste sig upp och lämnade konferenshallen, upprörd så till den milda grad att de med knapp nöd kunde övertalas att komma tillbaka för vidare samtal dagen därpå. Vad hade Herzl trott? Ett judiskt hemland kunde inte grundas på vilken bit mark som helst. Alla löften, alla böner, all judisk andlighet och två tusen år av längtan kretsade kring den lilla, lilla bit mark på jorden som de i alla tider kallat Eretz Israel, landet Israel. Det judiska folkets land. Landet där Jerusalem låg, Sionberget, Hebron, Betel, Jeriko. Det låg sannerligen inte i Uganda!

Ändå. Det fanns en revolutionerande sak som Storbritanniens Ugandaprogram visade: det fanns högt uppsatta personer i det brittiska imperiet som var positivt inställda till tanken på att ge judarna ett eget land. Som stödde sionismens grundidé. Den positiviteten fick inte gå förlorad. Storbritannien hade visat sig vara en vän, och vänner var inte det judiska folket bortskämt med.

”**JAG FÖRSTÅR** faktiskt inte alls hur de förföljda ryska judarna tänkte. Här erbjöd vi dem land i brittiska Östafrika, ett eget hemland – precis vad de behöver och längtar efter – och så avböjer de!”

”Jag är själv rysk jude, sir Balfour. Jag var på sionistkongresserna både 1903 och 1905 när frågan behandlades och jag röstade emot förslaget.”

Det hade inte gått mer än en kort stund sedan de möttes, men de var redan djupt involverade i storpolitiska samtal. Chaim njöt, det var en glädje att få möta och tala med en före detta brittisk premiärminister på tu man hand och samtalsämnet hade inte kunnat engagera honom mer. Arthur Balfour lade högra benet över det vänstra och bad Chaim, på den utpräglade överklassaccent han tillägnat sig under ett långt liv som brittisk aristokrat, att förklara orsaken till varför judarna inte kunde acceptera ett hem någon annanstans än i landet i och kring Jerusalem.

”Anta att vi skulle erbjuda er briter att ta Paris i stället för London. Hade ni accepterat det?”

Sir Balfour skrattade högt. ”Min käre doktor Weizmann, vi har redan London. Ni har inte Jerusalem.”

”Nej, det är sant, sir Balfour. Men vi hade Jerusalem. Vi hade Jerusalem när London fortfarande bara var träskmark.”

Skrattet tystnade. Kanske, för en sekund, att Arthur Balfour lyckades föreställa sig känslan av att drivas bort i hemlöshet. Att se sin älskade gröna ö, och staden med Buckingham Palace, Westminster Abbey och Big Ben, intas och överlämnas i ett annat folks händer. Kanske för ett ögonblick att han kunde känna sorgen, värken av längtan när de hörde namnet och mindes de dagar de levt där som sina egna. Kanske.

”Säg mig, doktor Weizmann, är det många judar som tänker som du?”

Chaim mötte Balfours blick. ”Jag tror att jag säger det miljoner judar tänker.”

DE FORTSATTE att ses ibland, Chaim och Arthur. Chaim bodde kvar i Manchester, blev brittisk medborgare och lyckades väl med att kombinera karriären som forskare och kemist med engagemanget för sionismen. Han deltog i kongress



Ni har tvingats gå igenom ett
oerhört lidande på grund av oss, ni
har dödats, fördrivits, tvångskonverterats och
Gud ensam vet allt, och ändå är det
genom ert folk vi fått så många värderingar
och normer, föreställningarna om social
rättvisa och, inte att förglömma,
tron på en enda Gud.



efter kongress och lade märke till hur de antisemitiska stämningarna i bolsjevikernas Ryssland, i Östeuropa, Västeuropa och i Osmanska riket växte sig allt starkare. Ett dokument, som påstods ha skrivits av sionisterna och som hävdade att judarna hade planer på världsherravälde, eldade på misstron. Att det där Sions vises protokoll var fullt av lögnen och konspirationer som enkelt kunde avfärdas verkade få bry sig om. Det var precis som med lögnen om matza – sanningen spelade ingen roll för den som hade anledning att vilja tro på lögnen.

Arthur Balfour höll sig kvar inom politiken. Chaim följde hans karriär och lade märke till att mannen vars förtroende och vänskap han vunnit gång på gång markerade mot judehatet och stod upp för tanken på ett judiskt hemland. I Palestina. Ugandaprogrammet var lagt i malpåse sedan länge.

”Det smärtar mig mycket, Chaim, när jag tänker på hur vi kristna behandlat er judar under de senaste nittonhundra åren”, sa han en gång när de tuggade var sin cigarr och engelskt regn smattrade mot fönstren. ”Ni har tvingats gå igenom ett oerhört lidande på grund av oss, ni har dödats, fördrivits, tvångskonverterats och Gud ensam vet allt, och ändå är det genom ert folk vi fått så många värderingar och normer, föreställningarna om social rättvisa och, inte att förglömma, tron på en enda Gud. Allt detta har ni skänkt oss genom Gamla testamentet, eller Tanakh som du säger Chaim. Det är dags att vi, om vår nation nu når till sådana höjder att möjligheten till det blir oss given, gör vad vi kan för att gottgöra er för dessa hundratals år av lidande.”

Chaim var inte lättrörd, men Arthurs ord lyckades åstadkomma det endast få tillfällen i hans liv lyckats med: lämna honom utan ord. Han tryckte Arthurs händer och önskade med all sin kraft att möjligheten skulle ges det brittiska imperiet.

SEDAN KOM kriget. Och acetonbristen. 1915 klev en ung rask marinminister in på Chaims kontor på universitetet i Manchester. Han hade fått höra att doktor Weizmann upptäckt hur man kunde framställa aceton genom bakteriell fermentering av kolhydrater, en skänk från ovan i dessa prekära tider. Ministern gick rakt på sak.

”Nå, doktor Weizmann, vi behöver trettio tusen ton aceton. Kan du framställa det?”

Chaim försökte hålla masken. Trettio tusen ton? Än så länge hade all aceton han lyckats framställa rymts i laboratoriets provrör. Att få fram de mängder marinminister Winston Churchill bad honom om var något helt annat.

”Jag är bara en forskningskemist, herr minister, jag vet inte ...”

Chaim såg Churchills ansikte mulna. Det var brinnande krig, och hans aceton kanske kunde göra skillnad mellan seger och förlust.

”Men jag ska försöka. Om jag bara får igång den bakteriologiska processen är det mer en fråga om bryggning. Jag kommer förstås behöva regeringens hjälp med att få tag på personer, utrustning, lokaler – jag vet inte allt jag kommer behöva för att vara ärlig herr Churchill, men jag står till er tjänst.

Då log Churchill. Inte stort, men belåtet.

”DU FÖLJER naturligtvis händelseutvecklingen i kriget mot osmanerna, Chaim?”

De båda vännerna satt i var sin skinnfåtölj på Arthur Balfours kontor i London. Kriget hade rasat i tre långa år, det allierade Ryssland gick det bedrövt för i kriget, tsaren var störtad och landet skakade av inbördes konvulsioner. Striderna på västfronten fortsatte med oförminskad styrka men i öst, där Storbritannien kämpade mot ett vacklande osmanskt rike, såg det ljusare ut.

”Mycket noga, sir. Våra trupper har precis vunnit Beersheba från osmanerna. Jerusalem ligger inte många mil norrut. Jag har hopp om att general Allenby snart står utanför murarna.”

Arthur Balfour, som sedan ett år tillbaka var Storbritanniens utrikesminister, strök sin mustasch under tystnad.

”Det är en stor händelse, om det sker”, sa han sedan. ”Senast vi var så här nära Jerusalem var det kung Richard Lejonhjärta som ledde arméerna. Det är mer än sjuhundra år sedan. ”Men”, fortsatte han och viftade bort sina ord med handen, ”det var förstås något helt annat. I dag står araberna sida vid sida med oss och kämpar mot osmanerna. Självständighet är ordet för dagen, också för dem.”

Balfour utvecklade inte sina tankar om dessa arabiska självständighetssträvanden, kanske för att han inte visste mer, kanske för att Chaim – trots att han var en vän – som mycket aktiv sionist inte kunde få veta allt en utrikesminister visste.

”Du känner till att vi numera har en judisk bataljon också? 38:e bataljonen i det kungliga infanteriet.”

”Det känner jag till. Vi är oerhört stolta över våra pojkar. Jag tror det är den första judiska legionen som sett världens ljus på två tusen år. Sedan Bar Kochba stred mot romarna.”

Balfour nickade, sedan såg ut han ut att tveka något innan han sa:

”Känner du till något som kallas Nili också?”

”Nili?”

”Det är en akronym. Jag har hört att det står för ’Israels Evige ljuger inte’. Nili är judiska spioner, Chaim. De har skänkt oss mycket värdefulla underrättelser inifrån Osmanska riket. Jag tror informationen de försett oss med bidrar till Allenbys framgångar på marken i Palestina.”

Chaim drog efter andan. De måste vara sionister, dessa

Nili, och han kände inte till det! Han visste inte vad han skulle tänka. Spioneri var ingen ofarlig verksamhet, inte för de aktiva själva och inte för den judiska befolkningen i Osmanska riket. Ett så uppenbart svek kunde slå tillbaka mot alla judar. Osmanernas behandling av oönskade invånare i riket var svårsmält, med tvångsförflyttningar, tvångskonverteringar och massakrer, rena folkmord. En bekant till Chaim, botanikern Aaron Aaronsohn som levte och rest mycket i området, hade berättat fasansfulla historier om hur de kristna armenierna i hundratusental tvingats ut i den syriska öknen för att dö. Antagligen för att det ibland dem fanns sådana som vågat opponera sig mot turkarnas diskriminerande styre.

”Jag fick dessvärre veta att de nyligen blev avslöjade”, sa Arthur. ”Bara för ett par veckor sedan. Det är nog inte sannolikt att någon av de tillfångatagna överlevt. Jag beklagar, Chaim, verkligen.”

De satt tysta ett tag. Det fanns mycket att begrunda. Krigets verklighet, modets pris, frihetslängtans kostnad. Och här satt de två, långt borta från slagfältens lera. Trygga, varma och med handen om var sitt kupat glas med bärnstensfärgad whisky. Men de hade båda deltagit i kriget, på olika sätt. Upplevt förluster. Ingens kamp var över.

”Varför jag egentligen kallade hit dig i kväll var för att visa dig det här.” Arthur Balfour ställde ner sitt glas på bordet och drog fram ett brev från kavajens innerficka. Det var inte för att sörja som han bett Chaim titta upp på hans kontor. ”Det är en kopia. Originallet sände jag med bud till Lord Rothschild tidigare i kväll.”

”Vad säger du? Lord Rothschild?” Chaim tog emot brevet ur Arthurs hand, vek upp det vikta pappret och läste snabbt det korta meddelandet. Golvet tycktes nästan gunga under honom. Ett officiellt brev ställt till de brittiska sionisternas

tyngsta företrädare var sprängstoff! ”Och premiärministern har ställt sig bakom detta?”

”Lloyd George är naturligtvis införstådd. Brevet uttrycker helt och hållet regeringens viljeinriktning i frågan. Kan vi, så vill vi göra något för ditt folk, Chaim.”

”Arthur, det här är fantastiskt, helt enkelt fantastiskt.” Chaim kunde inte slita ögonen från det maskinskrivna brevet. ”Regeringen ser med välvilja på upprättandet av ett nationellt hem för det judiska folket i Palestina, och kommer att på bästa sätt bemöda sig om att underlätta verkställandet av denna avsikt’. Det här är underbara nyheter!”

”Som sagt, Chaim, det är en deklARATION av vår inriktning. Om vi besegrar osmanerna. Må Gud stå oss bi i den uppgiften.”

Chaim höjde sitt glas mot Balfour och nickade. Gud. Såväl Lloyd George som Arthur Balfour var övertygade kristna och hade, liksom så många av sina troende landsmän, börjat tro att judarnas återvändande till Palestina var ett led i händelserna som skulle leda till tidens slut och Jesu återkomst. Hur det var med den saken ville inte Chaim ge sig in i en diskussion med Arthur om, det var oväsentligt. Det väsentliga var vad han själv trodde: att judarnas hemland var på väg att återskapas. På sin ursprungliga plats. I Eretz Israel. 

FAKTA

Balfourdeklarationen

1900-TALETS två första decennier var extremt händelserika, inte minst sett med judiska ögon. Sioniströrelsen, med alla sina olika uttryck, började på allvar skjuta fart och möjliggöra för judisk immigration till Eretz Israel. Etableringen 1901 av organisationen Keren Kajemet, vars huvudmål var att samla in pengar till köp av land, var helt avgörande för det sionistiska projektet.

De frekventa pogromerna i ryskkontrollerade områden – värst av dem massakern år 1903 i Kishinev, dagens Chisinau, som kostade 49 judar livet – bidrog också till att judarna flydde områdena. Till sionisternas stora besvikelse valde majoriteten av dessa Amerika framför sina fäders land.

Även om antalet immigranter inte var så stort som man hoppats lyckades judar likväl fortsatt köpa mer land och bygga nya jordbruk och samhällen. Den andra aliyon 1904–1914 förde 40 000 immigranter till landet – pionjärer med en stark socialistisk ideologi som kom med ett uttalat mål att bygga en stat.

1909 etablerades den första kibbutzen, Degania Alef, vid södra änden av Genesarets sjö. Samma år blev också Achuzat Bayit etablerat på sanddynerna strax norr om Jaffa. Året efter bytte den namn till Tel Aviv.

Redan 1907 hade den förstajudiskasjälv-försvargruppen, Bar Giora, etablerats i nedre Galileen. De nybyggda judiska samhällena plågades

av ständiga angrepp från arabiska rebeller och tjuvar och såg ingen annan utväg än att själva ta till vapen. Bar Giora omformades 1909 från en lokal organisation till den mer kända organisationen Hashomer (Vaktmannen) som erbjöd vakthållning för de olika judiska samhällena.

I TILLÄGG TILL ett eget land och eget försvar var moderniseringen av det hebreiska språket en viktig faktor för formandet av identiteten i den gryende staten. Under lång tid hade hebreiskan i princip endast använts för religiösa studier, varför en hel del nya ord behövde adderas för att det skulle gå att använda som vardagsspråk. Drivande för detta projekt var journalisten Eliezer Ben Yehuda som i dag har centrala gator uppkallade efter sig i både Jerusalem och Tel Aviv.

FÖRSTA VÄRLDSKRIGET medförde starka begränsningar för den praktiska utvecklingen av yishuv. Däremot öppnade förän-

Bokstaven Alef – den första bokstaven i hebreiska alfabetet.



På en ödslig sanddyn i utkanten av den antika hamnstaden Jaffa, söndagen den 11 april 1909, samlades 66 judiska familjer under ledning av Meir Dizengoff och delade ut landet genom lotteri med snäckskaal. Platsen är idag Tel Aviv och Dizengoff kom att bli grundare och förste borgmästare för staden.

drade realpolitiska förhållanden nya möjligheter, inte minst Osmanska rikets kollaps. Men det var en osäker tid. Möjligheter kunde snabbt vändas till svårigheter och öppnade dörrar kunde stängas lika snabbt igen. I Storbritannien fanns starka röster som menade att britterna, i strävan efter att dominera regionen, borde satsa på araberna. I korrespondensen (1915–1916) mellan den brittiska högkommissionären till Egypten,

Sir Henry McMahon och sharifen av Mecka, Hussein ibn Ali, lovade britterna stora landområden till araberna om de stöttade britterna i kriget – i den händelse att britterna skulle vinna. Gränserna man talade om var däremot diffusa, särskilt avseende områdena längs den östra Medelhavskusten.

Samtidigt förhandlade britterna i hemlighet med fransmännen om hur de skulle dela upp regionen mellan sig efter kriget. Detta kom att kallas Sykes-Picot-avtalet (1916) och slog fast att den centrala delen av Palestina skulle styras av båda parterna gemensamt. När förhandlin-

ÅR

1917

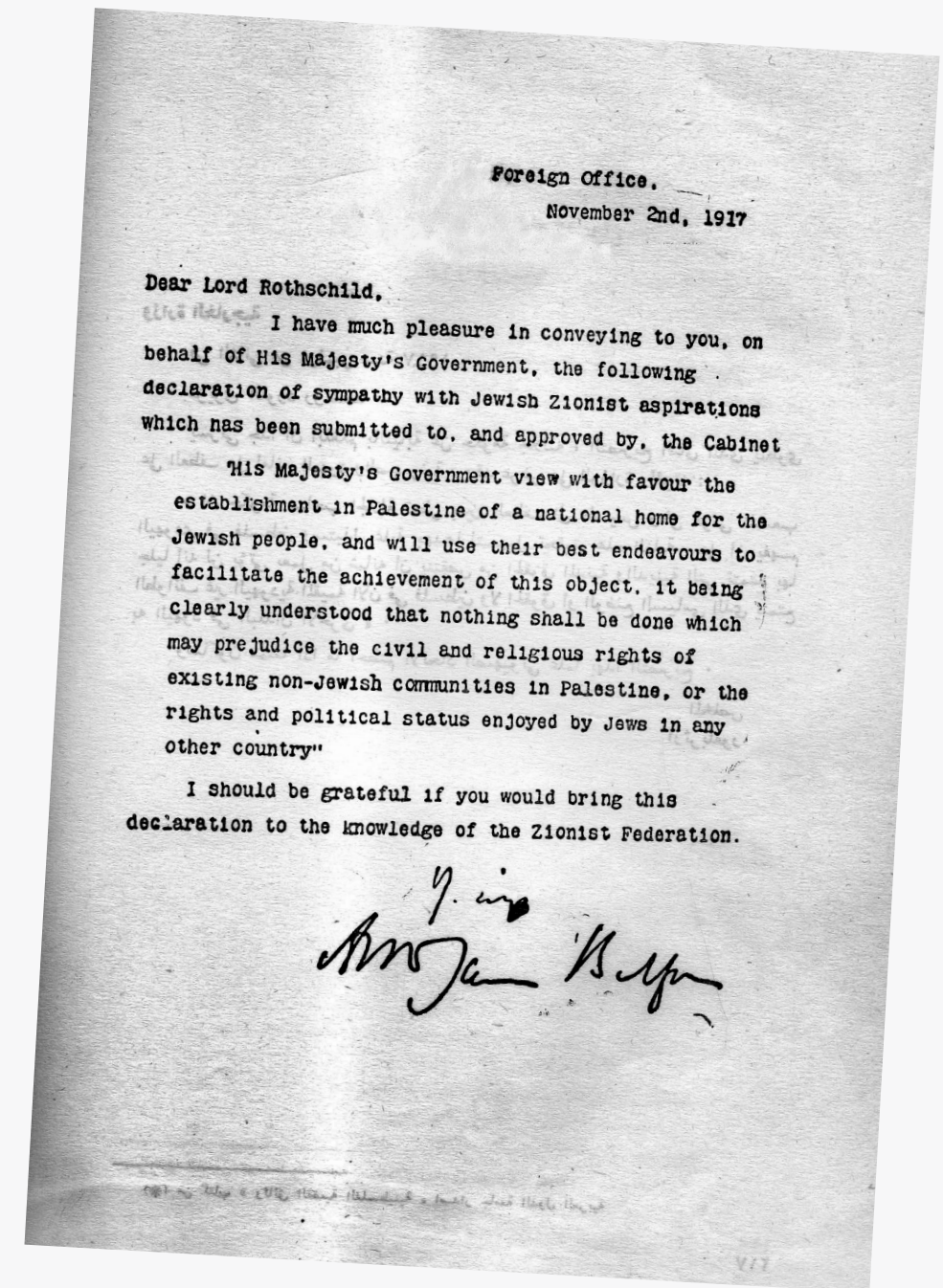
KARTA

Harcipit voluptat. Ihillatint offic to dionet fugit, omnis quam untibust, intureris as alit lam eum nonem cum rem rest perion pre, ipsam, volese volum il eaqui tem aut vellorest molorios qui sum veliqui utatquis eumquam doluptaectur

garna pinsamt nog publicerades i The Manchester Guardian väcktes stark misstro hos araberna då en självständig arabstat lyste med sin frånvaro i avtalet. Inte heller en självständig judisk stat var en del av Sykes-Picot.

Balfourdeklarationen är inte förenligt med Sykes-Picot, och beroende på hur dessa tolkas

kan de även vara i strid med McMahon-breven. Mycket kan sägas om brittenas tivelaktiga hantering av dessa saker men det som till sist gav Balfourdeklarationen sin folkrättsliga tyngd är det faktum att den accepterades både av de allierade i efterkrigsuppgörelsen i San Remo 1920 och av Nationernas Förbund när de god-



kände det Brittiska Palestinamandatet 1922.

Deklarationen använder uttrycket “ett nationellhem för det judiska folket”. Den talar inte om en judisk stat. Däremot sägs det att ingenting ska göras som kan skada judars rättigheter och politiska status i andra länder. Allt detta var under påtryckningar från den judiska miljön i England som var rädda för att talet om en judisk stat skulle leda till ökad antisemitism. Det var dock tydligt för den brittiska regeringen, något Lord Balfour bekräftade i efterhand, att avsikten var en judisk stat.

När Herzl 1897 kallade till Den första sionistkongressen, var det något liknande Balfourdeklarationen han såg framför sig. Han ansåg att detta var en absolut nödvändighet för up-

Harcipit voluptat. Ihillatint offic to dionet fugit, omnis quam untibust, intureris as alit lam eum nonem cum rem rest perion pre, ipsam, volese volum il eaqui tem aut vellorest molorios qui sum veliqui utatquis eumquam doluptaetur

prättelsen “av det hus som ska beskydda den judiska nationen”. I efterhand kan man slå fast att briterernas stöd för ett judiskt hemland var centralt för upprättandet av Israel. En förpliktelse hade blivit gjord. För första gången på nästan tvåtusen år hade ett förföljt folk politisk tyngd bakom sitt krav om ett eget land. Det skulle dock bli många bakslag i yishuvens relation till briterna innan staten blev en verklighet. 📖



MER OM ÅR 70

KÄLLHÄNVISNING & LITTERATUR

Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel
Författare, 2019
Bokens titel

PODCAST & YOUTUBE



Ta del av **Folket som Överlevde** och både lyssna och se när Simon Holst och Roar Sørensen undervisar, samtalar och berättar om händelserna från år 70. Scanna QR-koden här intill för att ta dig direkt till sidan om detta avsnitt där du kan ta del av länkar, filmer, material och mer information.



ÅR
70 | Templets förstörelse och det judiska folkets uppkomst

